

Anmeldelser

Vilh. la Cour: Næsholm. Nationalmuseet 1961. 419 sider.

I Begyndelsen af dette Aarhundrede blev den unge Student Vilh. la Cour engageret af Nationalmuseet som Assistent hos Museumsinspektør P. Hauberg, der havde paabegyndt og ledede en systematisk Opmaaling og Beskrivelse af Landets middelalderlige Voldsteder. Denne vældige Gruppe af Fortidsminder, som under Grønsværen gemmer endeløse mængder af Fund til Belysning af den middelalderlige Kulturhistorie, har altid virket dragende paa Forskere, som dog næsten altid maatte give op under deres Baksen med det store og vanskeligt tilgængelige Stof. Hauberg naaede et godt Stykke Vej med sit Registreringsarbejde, men kørte dog træet midt i det, vel ikke mindst fordi la Cour pludselig smed det hele fra sig for at hellige sig helt andre Opgaver, som har optaget hans lidenskabeligt travle Arbejdsdag. Den systematiske Registrering af vore middelalderlige Voldsteder kom da til at ligge stille, indtil la Cour igen mere end en Menneskealder senere tog den gamle Traad op og satte sin stærke Personlighed ind paa Arbejdet med at bringe System i Virvaret af Voldstedstyper fra de forhistoriske Tider til Renaissancen. I det første Bind af Danske Voldsteder, Thisted Amt (1957) er det la Cours Haand, der styrer den første Plovfure i et stort, uvejsomt og stenet Terrain.

Men allerede forinden havde han valgt at gøre et enkelt Voldsted til Genstand for en minutøs arkæologisk Undersøgelse, at bore saa dybt som muligt i dette ene Mindesmærke og derved tvinge det til at fortælle alt, hvad vor Tids arkæologiske Teknik kunne afæske det. Fra 1935 til 1957 varede Arbejdet med Udgravningen af Næsholm Voldsted, dog med en Afbrydelse paa en halv Snes Aar forvoldt af Krigen og hvad dermed fulgte for Udgraveren.

Naar la Cour gik i Gang med Undersøgelsen af Næsholm beroede det vel nok til en vis Grad paa en Tilfældighed; han havde i al Fald ikke paa Forhaand kunnet vide, i hvor høj Grad,

det udvalgte Objekt vilde lønne Arkæologens Anstrengelser. Det gjorde det i rigeligt Maal, til Trods for at det havde været udsat for haardere Overgreb end saa mange andre Borganlæg. Et stort Held var det, at la Cour slog ned paa et Voldsted, hvis Anlæg og Type var af særlig Interesse og som viste sig at gemme Enkeltfund, rigt varierede og i overvældende Mængde; hele Materialets Værdi oges yderligere ved de gode Dateringsforhold.

Siden Aarhundredskiftet er der af Nationalmuseet nok foretaget en Række arkæologiske Undersøgelser af middelalderlige Borganlæg. Det var dog navnlig de større Rigsborge og først og fremmest Resterne af disses grundmurede Bygninger der »gravedes ud«. Disse Bygningsrester havde afgjort Prioriteten, mens Anlæggenes utallige andre Spor og Løsfundene fortrinsvis kun registreredes og medtoges, naar de afslørede sig under Udgravningerne af Stenmurene. Man anlagde i højere Grad arkitekturhistoriske Synspunkter end brede kulturhistoriske.

Næsholm Voldsted udmærker sig ikke ved at være Resterne af en »officiel« Borg, men er et beskedent, historisk set anonymt Anlæg. Det var derfor paa sin Vis saa langt mere repræsentativt.

At det virkelig for la Cour har været magtpaaliggende at afæske Voldstedet alt, hvad det maatte kunne fortælle om Borgen, dens Tilblivelse, dens Brug, om Livsvilkaarene for dens Beboere og om dens Endeligt, herom vidner hele Udgravningsteknikken. Hvor man ved lignende Anlæg normalt sætter ind paa væsentlige Punkter ved partielle Gravninger, er paa Næsholm hver eneste Kvadratmeter Jord undersøgt helt ned til den sterile Bund, et møjsommeligt Arbejde, som dog i rigeligt Maal lønnede sig. En saadan Fremgangsmaade maa formodentlig for de fleste umiddelbart forekomme selvfølgelig, men blandt Arkæologer med Middelalderen som Virkefelt er det dog ingenlunde Tilfældet. At underkaste et middelalderligt Voldsted en i bogstaveligste Forstand tilbunds-gaaende Undersøgelse var, da Udgravningen begyndte, et Særsyn, som fra autoritativ Side nærmest mødtes med et Skuldertræk (Trælleborg blev underkastet en lignende Undersøgelse; det var da noget nyt – den er dog i sit Væsen vidt forskellig fra Næsholm. Af helt speciel Karakter er de to saa ovenud fundrige, men desværre endnu ikke publicerede »Moseborge« Boringholm og Halkær, udgravet henholdsvis 1906–12 og 1935–48).

I den foreliggende Publikation er der med grænseløs Grundighed redegjort for Udgravningens Resultater. Bogen indeholder desuden to større Excurser, dels af Svend Jørgensen om de geologiske pollen-analytiske Undersøgelser i Forbindelse med Udgravningen, dels af Ulrik Möhl om de fundne Dyreknogler.

Værket er inddelt i fire Hovedafsnit, der henholdsvis behandler Undersøgelsen af Borgankægget, Enkeltfundene, Borgtypen samt den historiske Ramme.

I det første Afsnit demonstreres, hvorledes det vældige Stof ved den «altomfattende» Udgravningsmetode er bragt for Dagen. Et righoldigt Billedmateriale og adskillige Detailopmaalinge støtter Teksten. Ved de sidste værdsætter man, at Hovedplanens Højdekurvenet er medtaget i nødvendigt Omfang. Herved knyttes Detaillerne til Helheden paa en ganske ubesværet Maade.

Det andet Afsnit, om Enkeltfundene, placerer klart Bogen blandt den middelalderlige Arkæologis Standardopslagsværker. Med de under Udgravningen fundne 302 Mønter synes Næsholm-Tiden at kunne dateres til ca. 1240–1340 og indenfor dette Hundredaar tor man altsaa placere de talrige Enkeltfund af vidt forskellig Art. Det maa siges at være en relativ snæver Datering af et saa omfattende Fund, (dels katalogiserede i Nationalmuseet som N. 1–1221, dels henlagt unummerede i Magasin eller kasserede). I Fremtiden vil det da ogsaa være Næsholmspublikationen, man ustandselig vil ty til og henviser til, naar Talen drejer sig om Brugs- genstande fra Middelalderen, ikke mindst hvad Keramikken angaar. Publiceringen af Lerkarmaterialet fra Næsholm er simpelthen grundlæggende for Studiet af dansk middelalderlig Keramik.

Under Afsnittet om Borgtypen redegøres der for Næsholms usædvanlige Planskema. Borgbanken, der umiddelbart maa synes i sig selv at være en lille fortifikatorisk Enhed, er ved tørre Grave af beskedne Dimensioner blevet opdelt i, hvad man paa Engelsk benævner som en Outer Bailey og en Inner Bailey.

Borgens pièce de résistance, det kraftige kvadratiske Midter- taarn er anbragt i Adskillelsen mellem de to Afsnit og har tydeligvis skullet tjene til Beskyttelse af Borgbanken i sin Helhed. Det hele Arrangementet virker lilleputagtigt og primitivt, men i Borgen er Linierne til de store Forbilleder i europæisk Borgbyggeri trukket klart op. Atter et Held, at Næsholm havde dette principielt saa interessante Planskema, som ikke tidligere er erkendt herhjemme. Der er nu redegjort saa klart for Typen, at det i Fremtiden vil falde meget lettere at placere andre tilsvarende Anlæg i den rette Sammenhæng.

Ogsaa Redegørelsen for de enkelte Bygninger paa Borgbanken har givet Anledning til Betragtninger af vidtgaaende principiel Interesse. Ved Fundet af et lerstampet Hus i det vestlige Bygnings- kompleks er der skabt Mulighed for at yde et særdeles værdifuldt Supplement til Sven Risoms grundlæggende Arbejde om denne Hustype «Nordiske lerjords-huse» (1959), men i særlig Grad maa

man glædes over den Skarpsindighed, der er lagt for Dagen ved Tolkningen af Fundamenterne til det nordlige Bygningskompleks. Det virker helt overbevisende, at man her staar overfor Resterne af et Hus, som la Cour karakteriserer som »stue-herberg-typen» og som typologisk lader sig knytte til en overordentlig udbredt Hustype. Denne Tolkning vil givetvis vise sig at lette Forstaaelsen af mangt et Bygningsspor, som maatte blive fremgravet i Fremtiden.

De historiske Kilder om Borgen svigter helt, men takket være Fundenes Mængde og Alsidighed, føles Savnet af konkrete historiske Oplysninger ikke saa tungt, som man umiddelbart kunde vente.

Det virker overbevisende, at Borgens voldelige Undergang har fundet Sted i Uro-aarene 1341-46 og at den, besat af Holstenerne eller deres Tilhængere faldt for Kongens Angreb.

I det sidste Hovedafsnit, Den historiske Ramme, gives med Baggrund i Fundene en livfuld Redegørelse for Hverdagen paa Borgen, og i Skildringen af dens dramatiske Endeligt, viser la Cour sig som en sand Bataillemaler.

Med dette Afsnit gøres hele det tunge arkæologiske Stof tilgængeligt ogsaa for de mange, der staar udenfor den arkæologiske Fagkreds. Der er særlig Grund til at fremhæve dette Afsnit, der som oftest maa savnes i tilsvarende videnskabelige Arbejder.

Hans Stiesdal

Højesteret 1661-1961. Udgivet på Højesterets foranstaltning i trehundredåret for udstedelsen af Forordning om dend Høieste Rettis administration i Danmarck den 14. februar 1661 af Povl Bagge, Jep Lauesen Frost og Bernt Hjejle. Bd. 1-II. Kbh. 1961. 550 + 579 s.

Højesterets 300-års dag 1961 er blevet fejret ved udgivelsen af et stort værk om rettens historie. Jurister og historikere har forenet sig om at skabe den samlede fremstilling, vi hidtil har savnet, indgående og med fyldigt noteapparat. Hvad udstyret angår, præsenterer de to bind sig endda meget smukt. Ikke mindst historikeren vil påskønne at man har taget initiativ til at udgive et værk af en sådan standard.

En kort indholdsoversigt vil vise, hvor meget man har skullet spænde over for at give emnet, hvad der tilkom det. Magister Svend Ellehøj har skrevet næsten halvdelen af første bind: rettens